

127983

AFRIKAI KÉPEK

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
MAGYAR LÁSZLÓRA.

TARTALOM:

AFRIKÁRÓL ÁLTALÁBAN
NÉPFAJOK ÉS SZOKÁSOK
VALLÁS ÉS ERKÖLCS
MAGYAR LÁSZLÓ ÉLETRAJZA
MAGYAR LÁSZLÓ BIHÉBEN
A TANGANIKATÓ REGEJE

IRTA:

HAVAS ANTAL.

ÁRA 1 KORONA.

2/4

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

AFRIKAI KÉPEK.

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL MAGYAR LÁSZLÓRA.

IRTA:

HAVAS ANTAL.

SZABADKA.

KRAUSZ ÉS FISCHER KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

1895.

AFRIKAI KÉPEK

KÜLÖNÖS TEKINTÉSELT MÚZEUMI ÉRTÉKŰ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár
J. A. 17. 17. 17.

R
2

127983

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Névodsknapló
1942. év 4140 sz.

R
1965

I.

AFRIKÁRÓL ÁLTALÁBAN.

E fejezet tartalmának rövid kivonata: Afrika leírása és az ókori fölfedezések. A nép. A Szahara ismertetése rövid vonásokban. A rabszolgák sorsa és a rabszolgakereskedés története. Az arabok föllépése és befolyásuk.

Messze tengeren túl más világrész fekszik,
Váltakozik benne mélyfölddel a fensik ;
Buján tenyész rajta minden növényfajta,
Öserdeit számos, szép állatfaj lakja.
Afrika a neve ezen világrésznek,
Amely Európától fekszik nyugatdélnek.
Az ó-világgal csak egy helyen függ össze
Szuez szoros által Európához kötve ;
A legrégibb korban csak Egyptom népét
Ismeré a világ, s a Nilus vidékét.
E nép hatalmának mesés nagyságáról
Számptalan szép emlék és a történet szól.
Ott vannak a gúllák s a szfinxek* temploma,
Negyven évszázadnak viharja tombola
Végig ezeken már, s most is olyan épek,
Mintha az újkornak művei lennének.
Bámulatos volt e népnek tudománya

* Ezek csaknem 4000 éves építmények. Többnyire fülkékre vannak osztva, melyekben a királyi család halottjai vannak elhelyezve.

És csaknem állandó törekvése, vágya,
Hogy körülhajózza Afrikának partját,
S mind jobban növelje rettegett hatalmát.
Igy Herodot írja Neku faraóról*
(Ily vállalatokban nem gazdag az ókor!)
Hajósokat küldött ki és hat év múlva
Azon hírrel tértek országába vissza,
Hogy útjok egy részén észak felől látták
A napot fölkelni, s más irányban nyugtát.
De ezt Herodot se hitte, mert nem tudta,
Hogy gömbölyű volna a földnek alakja.
Mintegy száz év múlva Hanno Karthagóból**
Indult fölfedezni Afrikát; ez útról
Sztintén Herodot ír. Az ekvátor táján
Kevés élelemre és vízre találván
Nem folytatták útjok. Több sikert arattak
Gyarmatosítói az északi partnak,
A régi görögök, Nagy-Sándor leginkább,

* Herodot görög bölcse és történetíró (Kr. előtt 484-ben) volt az első görög, ki Egyiptomot beutazta. — Neku v. Necho, Kr. előtt a 610. évben Egyiptom királya, phöníciai hajósokat küldött ki Afrika körülhajózására.

** Hanno karthagói vezér 500 évvel Kr. e. 60 hajón 30,000 emberrel indult el, hogy gyarmattelepeket szervezzen Afrika ismeretlen partjain.

Alexandriának* vetvén meg alapját.
Majd ezer év múlva az arabok jöttek
Kelet-Afrikába s ott tanyát ütöttek.
Majd a portugálok nyomultak előre
Vérmes reményekkel nézve a jövőbe;
De nagyobb befolyást egyik sem gyakorla
Az általa bejárt és ismert partokra.
Az egész világrészt a tenger nyaldossa,
Csak az kár, hogy nincsen sűrűn megszakgatva.
Kevés folyóvize ömlik a tengerbe,
Még kevesebb, melyen hajózni lehetne;
Kevés hasznát veszik a futó haboknak.
Ilyen viszonyok közt könnyen érthető meg,
Mért oly műveletlen népe még e földnek;
Könnyen érthető meg, mért nincsen művelve
Önmagától termő televényes földje.

A népesség néger, fekete emberfaj;
Duzzadt, vastag az ajk, gyapjas, göndör a haj.
Némely törzse nyájas, munkabíró népség,
Mások renyhék, rablók, emberevők is még.
Mások meg nomádok, szabad vándornépek,
Akik halászatból s vadászatból élnek.

* Nagy-Sándor, Makedonia királya és Ázsia meghódítója, 332-ben
Kr. előtt építteté.

Majd meg kereskedők, népes karavánok
Szelik át a rémes Szahara* síkságot,
Hol hetekig nem lát az ember egyebet,
Mint a homoktengert és a tiszta eget,
Melyen csak elvétve látszik egy-egy felhő
Amint halált hozva mindig közelebb jő ;
Mérget hord a szél, a gyilkos Szamum szele,
Magasan kavargó porfelhő jár vele.
Jól ismeri ezt a karaván vezére,
De talán még jobban hűséges tevéje;
Ösztönszerűn érzi ez a veszedelmet,
Mire mindannyian védelemre kelnek.
Mind földre lapulnak s a forró homokban
Lukat vájva fejük beledugják nyomban.
S nemcsak a Szamummal van rémes tusájuk,
Rabló beduinok is támadnak rájuk,
Hogy őket legyözzék, azután kifosztják,
Akit meg elfognak elvigyék mint szolgát.
Mégis legtöbb kint a szomjúság okozza,
Kinek vize nincsen, el van döntve sorsa.
Hasztalan könyörög, nem könyörül rajta
Sem a jó barátja, sem fia, sem apja.

* Szahara sivatag területe 6 310,000 négyszög km. 21-szer akkora mint Magyarország.

A víz itt az élet, s kiki élte árán
Egy két ital vízzel menthetné meg pusztán.
Több heti út multán néhol fölüdülnek,
Ahol is oázra, termő földre, lelnék.
Hálaimát rebeg a karaván itten,
Hogy gondot viselt rá a könyörgő Isten.
Igy testben lélekben új erőre kapva
Veszedelmes útját örömmel folytatja.
Gyakran oáz helyett csalóka kép látszik,
Szegény karavánnal a délibáb játszik.
De ennek is örül, mert a szép tünemény
Siettetí léptét s élteti a remény.
Csak a partvidéken laknak réges-régen
Művelt fehér népek s tanítják serényen
A benszülötteket istentiszteletre,
Földművelésre és szép mesterségekre.
Ámde hajdanában nem volt ez így mindég,
Szegény négereket megfogták és vitték
Idegen országba, súlyos szolgaságba;
Bizon nem is vették őket emberszámba.
Hitvány árúczikknek tekintették őket
És az eladásnál dicsérték előtted
Erős, izmos karját, munkabíró vállát,
S minden tekintetben használhatóságát.

Századról századra lelketlen kufárok
Hajószámra vitték az embervásárok
Kijelölt helyére lánczra verve őket,
És ott kikiálták: ki ad érte többet?
Mint aki árulja négylábú jószágát,
S aztán a vevőnek végkép kiszolgálták.
Kegyetlen eladó, kegyetlenebb vevő,
Egyenlően bűnös, csunya haszonleső,
Kinek fásult szívét nem hatja meg jajszó,
Ártatlan emberek ajkáról elhangzó.
Nem okozott lelki fájdalmat ezeknek,
Hogy ekkor Istennek nem tetszöt művelnek.
Eladták, elvitték az asszonyt férjétől,
El a kisdedeket anyjok kebeléről!

És a rabszolgának súlyos volt a sorsa,
Kegyetlen gazdája, mód nélkül kínoztá.
Az ókor népei a szegény rabszolgát
Nemcsak lealázó munkára hajszolták,
Czéltáblájuk is volt, nyíllal löttek rája;
Átok volt az élte, áldás volt halála!
Házörző eb gyanánt kapuhoz lánczolták,
Igy tagadták benne meg az embervoltát.
Századról századra súlyosb lett a sorsuk,
Még a Megváltó sem lett a Megváltójuk!

Később Amerikát midőn fölfedezték,
A munkás erőnek hiányát érezték.
Cukorültetvények és a bányák mélye
Munkás kézre vártak, a rabszolga népre,
Mely kínzó munkában verejtéket öntve
Kincset gyűjtött annak, aki őt gyötörte.
Csak a legújabb kor, csak a jelen század
Lett pártfogója a szegény rabszolgának.
Legszebb szolgálata a jótékony gőznek,
Melynek erejével sok munkát meggyőznek,
Hogy a kézi munkát a gőzgép elvégzi,
S így a rabszolgákat lehet nélkülözni.
Északamerika néger rabszolgái
Megkísérlették a rabigát lerázni;
Elképzelhető, hogy nem volt könnyű munka
A szent szabadságot kivívni számukra.
Klio, a történet szent szavu múzsája,
Följegyzé harcukat könyvei lapjára.
És a szolgák győztek, meghajolt az önkény,
Hálaáldozatul égbe szállt a tömjén;
Szabaddá tett szolgák romlatlan lelkéből
Hálaima fakadt szebb kor reményéről.
Mert Amerikában keresztény a néger
És egyaránt lépést tart a műveltséggel.

Ámde Afrikának benszülött lakója
Folyton üldöztetvén évezredek óta,
Az önvédelemben elvadult egészen;
Fehér ördögöket lát csak a fehérben.
Rengeteg őserdők sötét sűrűjébe
Hozzáférhetlenül visszavonul félve.

Máshol minden helység, külön-külön ország,
Hol a szomszédot is ellenségnek mondják;
Mindannyira nézve szomorú állapot!
Amit a föld terem növényt vagy állatot
Közösen fogyasztja el a helység népe;
Mégis néha átka ez a közössége:
Hogyha szűken fizet a termés gyakorta
Éhségtől gyötörve indul kalandokra.
Meglopja szomszédját, hogyha szerét ejti,
De ha rajta kapják, fogát ott felejtí.
Csak a folyók mentén s a nagy tavak táján
Van több nagyobb állam, amelyekben aztán
Némi rend is honol, van király és törvény,
Kinek s melynek a nép engedelmeskedvén
Szelídebb erkölcsök mutatkoznak egyre
Dicsőséget hozva a fejedelmekre.
Sokszor kényszerből is egymás birodalmát
Élelmet keresvén haddal megtámadják.

Ritka törzs élvezi sokáig a békét,
Folyton harczra készen várja ellenségét.
Nagyrészt okozói ez ádáz tusának
Uj-néger lakói Kelet-Afrikának;
Ezek az arabok, kik Spanyolországban
Virágzó államot birtak hajdanában;
De pogányok lévén onnan kiűzettek,
S Afrika partjain sűrűn telepedtek.
Ép ez időtájban virágzott legjobban
A rabszolgavásár az egész világban.
Igy az araboknak ez lett mesterségük,
S mindjobban elhagyták régi műveltségük.
Majd a négekkel összeházasodván
Négekkel lettek rövid idő multán;
Utódaik most is lelketlen kufárok,
Kik bekalandoznak sok néger országot.
Irtó háborúban zsákmányuk az ember!
Ez okból a néger nem nézi jó szemmel
Még a jó szándékkal jövő idegent se,
Azt hiszi azért jön, hogy őt törbe ejtse.

OSZK

II.

NÉPFAJOK ÉS SZOKÁSAIK.

E fejezet rövid tartalma: A népesség száma. A művelődés fejlődésének akadályai. A népfajok különfélesége. A nyelvi viszonyok. Az erdei és síklakó népek közti különbség. A törpék története és életmódjuk. A vendég-szeretet néhány különös módja. A keleti Szudán államai.

Egyoldalú fejlődés.

Sötét, komor kép az, amely elénk tárul,
Ha tüzetesebben szólunk Afrikáru.
Évezredek óta kutatják népeit
S még csak lakószáma sem ismerik;
Hozzávetőleg is kiki másképp számít:
Kétszáz milliótól becsülik négyszázig.
Mert bár majdnem minden részét fölfedezték,
Mégis fölületes minden ismeret még.
Az egyenlítőig évezredes gátkép
A Szahara terül, ezzel együtt jár még
Számos más akadály; az éghajlat maga
Sok leküzdhetetlen bajnak szülő oka.
Itt őserdők s hőség, a vízhiány másutt
Éreztetik mindütt romboló hatásuk.
Mert a művelődés nem csekély kárára
Rengeteg őserdők nyomulnak egymásba,
Hova be nem hathat sugara a napnak,
Hol csak vadállatok s vademberek laknak.
A hőség meg elöl minden munkakedvet,

S az ellustult néger se nem szánt, se nem vet;
Nélkülöz, ha földjén nem terem meg annyi,
Miből megélhetne gond nélkül mindannyi.
S a könnyelmű néger gondtalan s gondatlan,
Gyermeteg kedélylyel, nem pedig higgadtan,
Tekint a jövőbe, mely kétes előtte;
Ezért marad hátra, s nem halad előre.
Minél tovább jutunk észak felől délnek,
Annál inkább durva és vad népek élnek.
Színök is sötétebb ugyanily arányban,
Mert a partvidéket egész Afrikában
Átmenetet képző néger népek lakják,
Sötét rézvörösek és világos barnák;
A tiszta négerek, a sötét feketék,
A nagy Szudánt lakják, Afrika belsejét.
Ez okból tudósok akként vélekedtek,
Hogy a néger törzsek annál sötétebbek,
Minél inkább laknak az ekvátor felé,
Hol sötét bőruket a nap megperzselé.
Ámde tévedések csakhamar belátták,
Mert a partvidéket olyan népek lakják,
Melyek érintkezvén más emberfajokkal,
Részint arabokkal, részint malájokkal:
Lassacsckán önálló fajjá alakultak

Megtartván jellegét ősrégi fajuknak.
És e föltevést a nyelv is igazolja,
Mert arab s malájszó van nyelvökbe oltva.
És a néger nyelvek kevés nyelvcsaládba
Tartoznak és ezek oszlanak sok ágra.
Az erdők lakói évszázadok óta
Síkságot sem láttak, helységüket óva
Még a szomszédtól is elzárkózva élnek;
Idegentől félnek, s örök ellenfélnek
Tekintenek bárkit, ki helységükbe lép.
Az erdők lakója gyáva, renyhe nép;
E mellett kegyetlen, mérgezett nyilakat
Szúr le a határon, miket letakargat
Lehullott falombbal, s barát vagy ellenség
Elpusztul mihelyest e nyilak megsebzék.
De ha egy karaván eljut falujokba,
Sürgés-forgás támad, mígnem gyanakodva
Csekély holmijokat gyorsan összeszedve
Hirtelen eltűnnek a nagy rengetegbe;
Honnan a világért elő nem bujnának,
Amíg hírét hallják még a karavánnak.
Míg a sík lakói bátor, büszke népek,
Kik szemébe néznek bármely ellenségnek.
S minthogy a néptörzsek ritkán szövetkeznek,

Mindenütt másképen fejlődnek a nyelvek.
Ilyformán jön létre a sokféle tájszó,
Melyek közt nagyritkán akad egy önálló.
Ilyen önálló a törpék, a busman-nak,
S még néhány törzsnyelve bár kevesen vannak,
A törpék kiváló figyelemre méltók,
Mert ők a legrégebb afrikai lakók.
Az ótestamentum s a görög Herodot
A legrégebb korban emlékszik meg rólok.
Ők voltak e földrész uralkodó népe,
Amíg más elemek nem nyomták háttérbe.
Ámde történetök mély homály burkolja,
Nem maradt fön velök sem emlék, sem monda,
Most a nagy Szudánban egy-egy erdőszélen
Élnek s élősködnek más nép közelében,
Amelynek szolgálai; kémszemlére járnak,
S mérget készítenek a nagyok nyilának.
Mindezek fejében élősködni hagyják,
Legismertebb nevök vambuttik és batvák.
A néger fajoktól ezen törpe törzsek
Valamint egymástól sokban különböznek.
A vambuttik ajka szabályos és keskeny,
Színök barnás-vörös, dacz ég szemeikben;
Ellenben a batva színe sárgás-barna,

Tekintete nyájas, gömbölyded az arcza.
A férfi szakállas; az is a természet
Különös szeszélye, hogy az apró népek
Folyton harczra készek, kegyetlenek, bátrak,
És a négekkel csúnyául elbánnak,
Ha valamiképen haragra gerjesztik,
Ez okból a néger hízeleg is nékik.
Mihelyt megérkeznek, noha nem jó kedvvel,
Megajándékozzák, tudván ki mit kedvel,
Élelmi szerekkel, kampós vasnyilakkal;
Sokszor házasságra lépnek lányaikkal.
Állandó tanyájok nincsen a törpéknek,
Egész nap vadásznak, s rögtön elköltöznek,
Ha a vad megritkul valamely vidéken.
Ha meg dolguk akad kertek közelében
Megdézsmálják szépen, ami terem benne;
Ilyenkor lelövik — bárki fia lenne —
Aki a lopáson őket rajta kapva
Banánjait* védve elüzni akarja.
Míg a férj vadászgat, addig otthon neje
Hasznos munkát művel. E dolgok elseje:

* Banán, a pizsáng vagy paradicsom füge gyümölcse. Némely vidéken a lakosság főtápláléka. Forró égálji növény, mely fölötté dús terméssel fizet; egy év alatt 3-szor szedhetők le gyümölcse 40—40 kgrmnyi össz-súlyban. Mintegy 50 válfaját tenyésztik.

A kunyhóépítés, vékony vesszőket szed,
Hosszas köralakot ír a földre tervnek,
Leszúrja a vesszőt, lombot kötöz rája,
S csakhamar készen áll egyszerű lombsátra.
Neki és férjének elég menedék ez,
S mert vágyat nem ismer, szükségét sem érez.
Külön s még egyszerűbb sátorfélék alatt
Laknak a gyermekek, kik folyvást játszanak;
Piczi nyilvesszőkkel a fiúk célzott lönek,
Míglen a leányok fűköténykét szönek.
Ez az egyedüli foszlékony ruházat,
Másra nincs szüksége asszonynak és lánynak.
Még a főzéshez sincs szükségök edényre,
A húst beburkolják néhány zöld levélbe,
Aztán ráteszik az izzó zsarátnokra.
Ennyiből áll náluk a főzés mivolta.
Tányér, tál és pohár a tök száraz héja.
Ha levest akarnak készíteni néha,
Ugy a négernőktől kérnek edényt bérbe,
Bőrrel s madártollal fizetve meg érte.
Néger szomszédjaik azt fogják reájok,
Hogy e ravasz népek titkon kannibálok.*

* Kannibal a. m. emberevő; különös, hogy a tapasztalat bizonyítékai szerint az emberevő törzsek nagyobb értelmi fokon állnak, mint a többi, hasonló törzsbeli emberek.

Ámde a négerek sem lehetnek büszkék,
Egynémely dolgokban habár többre vitték.
Általában véve alig van ruhájuk,
A fonás és szövés ismeretlen náluk.
Lelkiismeretök alantós fokon van,
Némelyekben megvan a szükséges hajlam
A jó indulathoz, ámde szívök rideg;
Csak a saját énje becses mindenkinek.
Mi a könnyörület? föl se tudják fogni;
Saját gyermekök is csak értékes holmi,
Melyet elcserélnék bármily csekélységgel,
Mi megtetszik nékik, gyakran piperével.
Néhány sor üveggyöngy, néhány meter vászon,
S eladja gyermekét s nejét örökáron.
Elvétele talál, bár kivételképen,
Oly néptörzsre is, hol kisebb-nagyobb mérvben
A vendégszeretet őszintén nyilvánul;
Különös voltaért álljon itt például
A bakoba néptörzs (a Bangwelo partján),
Mely üdvözlésképen hentereg a hátán,
Lábait fölnyújtja, verdesi a czombját
És tele torokkal kiált »kina bombá«-t.*
Ámde nem kell hinnünk, hogy szelíd erkölcsök

* Kina bomba annyi mint: légy üdvözölve.

Kifolyása volna vendégszeretetjük.
Ezen tekintetben elrettentő példa
Uganda országnak császára Metéza,
Ki is midőn fehér ember volt vendége,*
Halomra öletett a tiszteletére
Egész tömeg embert! És ily vad szokások
Napirenden vannak, mert kedélyük vásott.

Hol az éghajlat és egyéb körülmények
Kedvezően hatnak, ott sem szebb az élet.
Meddő és hiányos minden törekvés itt,
Mert tudatlansággal párosul a tévhit.
A dinkák és djúrok erre élő példák,
Kik a legáldottabb területet lakják.
A dinka szorgalmas állattenyésztő nép,
Minden egyes gazda ért hozzá kellőkép.
Ellenben a djúrok, a szomszédos törzsek
Igen szorgalmasan művelik a földet.
Józan, takarékos, elégedett népek,
Hol benső és boldog a családi élet.
Jólétöket már a házuk is mutatja,
Jobb anyagból épült és szebb az alakja;
Kényelmes lakrésze fülkékre van osztva,

* Metéza vagy Mtéza ily barbar szertartásokkal üdvözlé Longs utazót. Később az izlam hitet fogadta el ő és népe. Igen erélyes és hatalmas uralkodó volt.

Házteteje pedig a vizsgáló tornya:
Kúpalakú ormán kis szalma-vánkos van,
Csekély gazdaságán széjjel tekint onnan.
Elővigyázatból csinos faállványra
Helyezve szalmából készített hambárja;
Nedvesség nem éri, a patkány és egér
Az ilyen magtárhoz könnyen hozzá nem fér.
S e két munkás nemzet egymás mesterségét
Lelkéből utálja és megveti végkép.
Náluk is látjuk, mit egy régi bölcs mondott:
Hol két szomszéd harcol, harmadik híz hasznot;
A közel Núbia kapzsi arab népe
Elviszi terményök lim-lomért cserébe.

Niam-Niam* ország e vidéktől délre
A keleti Szudán legvadabb vidéke.
Területe talán oly nagy mint Tótország
Mégis vagy két millió benne a lakosság,
Melynek fővonása a harczvágy és bosszú;
Színök téglavörös, hajazatjuk hosszú.
Hírét sem találni itten a falvaknak,
Az egyes családok kis tanyákon laknak
Minden rendszer nélkül az egész országban.

* Niam-Niam ország Núbiához számítatik, mely maga is Egyiptom hűbérállama.

A tágas kunyhóban több kisebb osztály van,
Ez a felnőtteknek rendes lakosztálya,
Míg a gazdagabbak serdült ifjúsága
Haranghoz hasonló alacsony kunyhóban
Teljes tétlenségben él visszavonultan.
Nem így a felnőttek; a mezei munkát
Rendszerint nők végzik, a férfi leginkább
Messze elbarangol a vadakra lesve.
Zsákmányát czipelve érkezik meg este
A csendes tanyához, melyben hű családja
Zene és dal mellett mulatozva várja.
Csakhogy kannibálok, rendszerint fölfalnak
Minden harczfogolyt s kik hirtelen elhalnak.

Közép-Afrikának minden országában
Életmód s vallásban mindütt más szokás van.
Gyakran mutatkoznak éles ellentétek,
Mik az egyoldalú félszeg fejlődésnek
Rosz következményi. Ezek leküzdését
Tűzte nemes czélul ki a kereszténység.

III.

VALLÁS ÉS ERKÖLCS.

E fejezet rövid tartalma: A vallásról általában. Az afrikaiak közönséges felfogása a hitről. Felső Gvineából: Sierra-Leone. Liberia története. Az életúntság. Az Arany-part lakóinak életmódja. A fétis bálvány. Asanti története, vallás, ipar és fényűzés. Dahomé. A kereszténység diadala Joruba székhelyén.

A mindenható csak mondá: »Legyen!« és lőn
Eg, föld, világ, minden, szavára egyenlőn
Megtelt állatokkal föld, levegő, tenger.
Utolsó teremtmény volt maga az ember,
Saját képmására teremté az Isten,
Innen van, hogy hozzá hasonló lény nincsen;
Hálatelt szívéből égbe száll imája,
Mert az ég az Isten és szentek hazája.
De csakis a művelt ember képes arra,
Hogy buzgó imában háláját lerója,
Mert a hit világa erősíti lelkét,
Isten parancsához mérve minden tettét.
Boldog, aki bízik, hisz, szeret és remél;
Lelke erőt merít, ha fenyíti veszély.
A hit az erkölcsnek éltető forrása,
Míg a hitetlenség ezt is aláássa.
A hit minden embert testvérünké avat,
S míg boldogít minket ezen édes tudat:
Nem vetjük meg, szánjuk a hitetleneket,
Hogy fásult keblökben nem él a szeretet.

Tudatlanság, restség, s ravaszság emellett
A bennszülötteknél a közös főjelleg.
Hogy van Isten, aki a bűnt megtorolja,
S a jót jutalmazza, fogalmuk sincs róla.
Keblök nem dagasztják a nemesebb vágyak,
Élnek, ahogy tudnak, — akárcsak az állat! —
Tétlenek és önzők, arra sem gondolnak:
Vajjon miből élnek meg talán már holnap.
Életmódjuk bűnös, de ők azt nem tudják,
Nem ismervén gonosz tetteiknek súlyát.
Igazság, becsület és egyéb erkölcsök
Csaknem általában idegen előttök.
A partvidéken és belső Afrikában
El sem képzelhetjük, hogy mennyi pogány van.
A szabad természet vad fiai még ők,
Ismeretlen földön elhagyottan élők.
Vad szokásaikról ezen pogányoknak
Ugy hiszem legjobb lesz, hogy számot se adjak.
Mert minden szokásuk végtelenül durva.
Ezen népfajoktól végkép elfordulva
Nézzünk az ismertebb partvidéken körül
Hol a táj szelídebb, s vonzóbb azonfölül.
Partján környeskörül számtalan gyarmat van,
Mivel majdnem minden európai állam

Kisebb nagyobb mérvben birtokokat szerzett;
Itt a művelődés lassan-lassan terjed.
Üdvös harczot vív a szeretet vallása,
Hogy a vad népeket üdvözülni lássa.
A sok közül tartsunk egy vidéken szemlét,
Nézzük Gvineának az északi részét.

Sierra-Leone talaja termékeny
Ámde éghajlata elzárja egészen
A fehérek elől, s így a hitküldérek
Nem tudják sikerrel oktatni a népet.
Mégis a legnagyobb csapás ez országra
A protestans néger papok gonoszsága,
Kik folyvást zsarolván a hiszékenyeket
Mindnyájan az örvény szélén tévelyegnek.
Míg az izlam terjed, mert e vallás mellett
Bátran megállhatnak a babonás elvek.
Szomorú állapot és haladás mégis,
Mert bár ismeretlen a legdurvább fétis.

Közvetlen szomszédja Liberia-állam,
Ez csak egyben gazdag, egy nagy tanulságban.
Az Amerikában e század elején
Fölszabadult törzsek kitelepítettén
Önálló és szabad államot képeztek.
Nagy, nemes czélokhoz vitt volna e kezdet,

De a néger törzsek szabadjukra hagyva
Nemhogy társaikat buzdították volna:
Hanem feledvén a szépemlékü multat
Minden tekintetben végkép elfajultak.
Visszatértek újra ősi vadságukba,
Csak a hír emlékszik letűnt szebb korukra.
Történetükből csak az a tapasztalat,
Hogy a néger pusztán kényszer útján halad.
Ilyen a Borspartnak majd mindenik törzse,
Csak a munkás kru-nép becsülendő többre,
Ez a szabad négert hűséggel szolgálja,
Csakhogy lopni szeret, ez a főhibája.

A Borspart vidékét követi a Fogpart,
Különféle barbár néptörzs lakozik rajt,
Kik a rabszolgákat — vérrokonuk pedig —
Fárasztó munkával olykép túlterhelik,
Hogy a boldogtalan, bár élete árán,
A szolgaság alól szabadulni kíván.
Óhajtasát ura teljesíti néki:
Fához köti s a nép darapokra tépi;
De a kik széttépik, árát összerakják,
Hogy vehessen érte gazdája új szolgát.
Vallástalanságuk oly nagy mérvet öltött,
Hogy nem is ösmerik a nemesb erkölcsöt.

Elefántagyarral s ritkább fanemekkel
Kereskedést űznek az idegenekkel.

Érdekesebb képet az Aranypart mutat.
Bár nem régóta áll brit uralom alatt.

Aranypartnak hívják már öt század óta,
Mert a földnek gyomra, úgyszintén folyója
Mindmegannyi gazdag arany s ezüst bánya,
Hol a temérdek kincs csak a munkást várja.

Itt a nép szorgalmas és kitartó munkás,
Mégis a kru-néger köztük legjobb munkás.

Majd bányát művelnek, majd olajat űtnek

Es díszére válnak fajuknak s nemüknek

Még az által is, hogy kik tanítják őket

Hallgatnak szavára a hittérítőknak.

Hasznos mesterségek eltanulásában

Első helyen állnak egész Afrikában.

Harmincnál több község kereszténnyé lett már,

S az ifjúság rendes iskolákba eljár.

E partrész nagyobb mint egész Magyarország

S alig három negyed miljó a lakosság;

Leghoszszabb folyama az aranydús Volga,

Mondják, hogy Tiszánknál sokkal kisebb volna.

E nagy ország népe csakis gyalog járhat,

Minthogy meg nem élhet igavonó állat;

Mert a tsze-tsze nevű veszélyes légyfajta
Az ily állatokat csakhamar elmarja.
A művelődésnek mindezek daczára
Az erkölcstelenség a főakadálya.
A rabszolga-vásár ismeretlen náluk,
Hanem ezzel fölér azon rossz szokásuk,
Hogy egymást zálogba adják az emberek.
Ily zálogtárgy lehet: férj, feleség gyerek:
Holta után váltják a legtöbbet vissza,
Máskép temetésük szigorúan tiltva.
Hiszik, hogy a testtel nem hal meg a lélek,
És a temetések fényes ünnepélyek.
Kétféle Istenben hisznek a pogányok
S babonás vakhittel fordulnak hozzájuk;
A jó nem a legjobb, minthogy megsérthető,
A rossz nem legrosszabb, mivel megnyerhető.
Hiszik, hogy van Isten, ámde nem imádják,
Kiki megválasztja fétisét, bálványát,
Mely lehet akármi: kő, kígyó, fa, minden,
Mit önhatalmával ruházott föl Isten!
Ezt szumánnak hívják, ehhez könyörögnek,
Hogy bármily veszélyben oltalmazza őket.
Ezen bálványoknak áldozatot hoznak,
Bekenik vérével leölt állatoknak;

Bort, olajat, rumot öntenek reája,
Hogy őket hatalmas kegyével megáldja.
Booszum a neve a közös bálványnak,
Melyet oltár mellett a szofuk szolgálnak.
A szofu elmondja — ajándékok árán —
A nagy booszumnak, hogy a nép mit kíván.
Erre elkezddődik a legfő szertartás,
Melynek célja mindig ámitás és csalás.
Olyan hévvel tánczol, addig forog kering,
Térdre hull, hentereg, majd fölugrik megint,
Míg az örült táncztól végkép elfáradva
Jóslatát a néppel hangosan tudatja.
Izgatottan jár, kel és van arra gondja,
Hogy a nép fétistől ihletettnek mondja.
Nő is lehet szofu, az a teendője,
Hogy a körmenetnek legyen vezetője;
Iszonyu tetszés-zaj, síphang, dobszó, lárma
Kél a fétisvivő szofunő nyomába.

E parttól északra van Asanti ország,
Melynek történetét megőrzék a mondák.
Nagy háborúk voltak ősi hazájokban,
Sokan haltak éhen a hosszú harczokban.
A haláltól csupán kevés menekült meg
Az által, hogy san és fan gyökeret ettek,

Mert kis mennyiségben tudtak rátalálni.
Innen a két népfaj a santi és fanti.
Sokáig bolyongtak s eljutottak végre
Szebb éghajlat alá, boldogabb vidékre.
Ekkor Sai Turu, a santik vezére,
— Mintegy kétszáz éve — alapját tévé le
Kumasszi városnak s az ország határit
Messze kiterjeszté a Niger-Deltáig.
A santi harczias, vad és pogány nemzet,
Számptalan jelével szép tehetségeknek.
Fegyverrel kezökben sokáig daczoltak,
Végre meghódoltak a brit hatalomnak;
De függetlenségök megtartották mégis.
Istentiszteletök a legdurvább fétis,
Hiszik, hogy a lélek a föld alá jutva
Földi életmódját kezdi meg ott újra.
Máskülönben ügyes, iparüző népek,
Posztószöveteik finomak és szépek.
Az aranybányákat sikerrel művelik
És a drága ékszert mód nélkül kedvelik.
Bársonyban, selyemben járnak a gazdagok;
Arany ékszerekkel annyira megrakott
Egyeseknek karja, hogy a nagy súly folytán
Rendszerint ott tartják rabszolgájok vállán.

Ez állam szomszédja, Jaruba, lenyúlik
A Kong hegységétől a Rabszolgapartig;
Északi határa ismeretlen most még.
Országai közül úgyszólván Dahomét
Ismerik legjobban, ezt sem előnyösen;
Mert harczias népe durva és kegyetlen.
Mind fetisimádó és a bálványoknak
Emberben is gyakran áldozatot hoznak.
Minden a királyé az egész országban,
Székhelye Abomeh, hatalma korlátlan;
A polgár csak szolgál, örökös katona,
Kötelmei vannak, bárha nincsen joga.
Említésre méltó az amazon-sereg,
Mely leányokból áll, kiktől a táj remeg.
A mezei munkát elvégzi a nő itt,
Úgy mint a háztartás összes teendőit.
Míg a férfi lomha, a fák árnya alatt
Pálmabort fogyasztva pipázgat és mulat.
Abbeokutában, Joruba székhelyén,
A bennszülött néger vallásos keresztény.
Diadalt arattak itt a nemes eszmék,
S lassan bár, de bizton terjed a műveltség.
Néger templom ormán a csillogó kereszt
Szebb jövőt jelezve ezer reményt gerjeszt.

OSZK

IV.

MAGYAR LÁSZLÓ.

Ezen rész tartalmának rövid kivonata: Magyar László származása és gyermekévei. Nyugat-Indiában. Amerikában. Afrikában Calabar szigetén. A Kongón fölfelé. Visszatérés Alsó-Guineába. Visszapillantás a portugál gyarmatok történetére. Vallás. Benguelában. Csatlakozás a bihei karavánhoz. Az első éj az úton. A Bimba hegy-ségben új nevet kap («Como»). Az állandó viharok. Veszélyben a kiszandsik földjén. A kisszoko. A Lingi hegység őserdejében. A Kiabera fennsík. Az utolsó szirt: Djamba, honnan Bihe is látható.

Hova rabszolgákért előbb kalóz jára,
Lelkesült tudóst vitt most oda tudvágya;
Afrika belsejét addig nem ismerték
Kalózok bejárni jórészt nem is merték.
A sok bátor között, kik elindulának
Ismeretlen földjét belső Afrikának
Fölfedezni, első helyen említendő
A hős Magyar László,* a nagy felfedező.
Alföldi fiú volt, edzett szervezettel,
S hova vágya vonta az a világtenger.
Addig kérte apját, míg az megengedte,
Hogy valósult, miről álmodozott lelke.
Tengerészszé lett, így került Fiuméba,
Hol sötét talány volt még előtte czélja.

* Magyar László szül. 1820-ban Szabadkán, hol a Magyar család jelenleg is terjedelmes birtokok fölött rendelkezik. A család állítása szerint Szabadkán született, habár tekintélyes tudósok véleménye szerint Szombathelyről származnék. Ifjúságát Szabadkán élte le és rövid időn át a Szabadka melletti Jankovácson a gazdasági pályán gyakornokoskodott. Meghalt 1864.

Tettre vágyó lelke és heves képzelme
Csakhamar a döntő lépésre tüzelte.
A nagy hajó, melyen mint apród utazott,
A braziliai partvidékre jutott,
Ahol partra szállva elhagyta hajóját,
S Nyugat-Indiának vette onnan útját.
A spanyol hajók ott sűrűn megfordultak,
Négereket hoztak, kiket itt árultak.
Magyar László szívét elfogta a bánat,
Látva, hogy emberrel mint barommal bánnak.
De mint üres konyhán bolond a gazdasszony :
Üres kézzel ő sem tudta, mihez fogjon.
Foglalkozás nélkül, csakhoggy el ne zülljék,
Nehogy végre őt is szolgaságba küldjék :
Szolgálatba állott egy spanyol hajóra
És a rabszolgákat ő is fogta sorra.
Csakhoggy nemes lelke undorral végezte,
Amire készítette válságos helyzete ;
A szabad ég alatt a hajófüdélen
Naggy elhatározást érlelt meg szívében :
»Afrikába megyek — így szólt önmagában —
Boldoggá teszem a négert önhonában :
A hittérítőkre nem hallgat a néger,
Elvont hitelveit nem éri föl észszel.

Elmegyek közéjük, megtanítom őket
Kenyeret keresni, művelni a földet.«
Igy merengett gyakran és merengéséből
A kínozott rabszolgák nyögése veré föl.
Csakhamar elhagyta a csúf mesterséget,
S La-Platában hadi szolgálatba lépett.
Tengerésztiszt volt hát, teljesedve látta
Mindazt, mi ábrándos lelkének volt vágya.
Ámde Uragvai, mely ellen harczoltak,
Győzött segélyével a frank és angolnak.
Magyart is elfogták s a hadi törvényszék
Tagjai már csaknem halálra ítélték;
Ekkor pártját fogta s életét megmenté
Egy francia hajó parancsnoka Lainé.*
Szabadon bocsáták oly föltételek mellett,
Hogy tiszt La-Platában többé nem lehetett.
Most egy évet komoly tanulással töltvén
Visszavonultan élt Brazília földjén;
Azután Afrika felé vitorlázott
Senkitől sem kérve segélyt vagy tanácsot.
Calabar királya szivesen fogadta,
S kisdud hajóhada fölvirult alatta.
Két évig szolgálta a fekete királyt

* Lainé olvasd : Léné.

És ez idő alatt sokat járt kelt, kivált
Alsó-Gvineának népes tengerpartján
A népet és nyelvét tanulmányozgatván.
Midőn pedig látná, hogy az éghajlatnak
Számos veszélyei reá roszul hatnak:
Elhagyta Calabart s a Kongón fölfelé
Hosszú útra indult, de el nem érheté
Célját, mert meglátva az első sellőket
Szolgái kívánták, hogy vezesse őket
Hazájokba vissza. Maga is úgy vélte,
Legjobb lesz, ha elmegy déliebb vidékre.
Igy lett Benguela, a portugál gyarmat,
A legközelebbi célpontja Magyarinak.

Majdnem ötszáz éve, hogy a portugálok
Széltében, hosszában ismerik a partot.
Kincsbányájuk volt ez, hova el-eljártak
Hogy lánczra fűzzék a négert rabszolgának.
Rút haszonlesésből mindent eltitkoltak,
Amit a vidékről idővel megtudtak;
Nem törődtek azzal, hogy a néger népek
Egymás közt állandón, mily viszályban éltek.
Drága elefántcsont és az »élő cikkek«
A rabszolgák voltak, amiket kivittek;
A bevétel pedig értéktelen holmi,

Régi puska, gyöngy, rum; kár föl is sorolni.
Földművelés kézmű, erre nem volt gondjuk,
Mert önzők valának — röviden kimondjuk. —
Mihelyt be lőn tiltva a rabszolga vásár,
Rögtön elvesztette hatalmát Portugál.
Gyarmat városai — Benguela főleg —
Folyvást hanyatlának észrevehetőleg.

Itt is az éghajlat csak a benlakóra
Nem életveszélyes, míg az utazóra
Huzamosb időn át végzetessé válik,
Az európai nem élhet itt sokáig.
Váltóláz és vérhas azon betegségek,
Melyek állandóan pusztítják a népet;
Ehez járnak még olyan rossz szokások,
Mik a fehérektől ragadtak rájuk;
A pálinka ivás egyik ilyen bűnök
Melynek áldozata szolga úgy mint főnök.

Csak színleg keresztény a benszülött itt is,
A kereszt és szent kép előtt csak fétis!
Mert a művelődést igaz értelmében
Meg sem kísérelték még ezen vidéken.
Csak nemesen érző ember képes arra,
Hogy vállalkozzék ily súlyos föladatra;
Kit nem önző kincsvágy, de a nemes eszme

Buzdít szakadatlan a nagy küzdelemre ;
Aki föláldozza jólétét, nyugalmát,
Aki mintaképül választván a hangyát :
Meghiúsult tervét százszor újra kezdi
És céljáért küzdve nem tud elcsüggedni ;
Mert új erőt merít minden küzdelemben.
Ily ember volt Magyar, tiszta, szilárd jellem.
Benguelában is mihelyt megérkezett,
Megkezdé azonnal a készüléteket.
Nem kürtölte tele az egész világot
A szenvedésekről, miket már kiállott ;
Nem hirdette azt sem, mily nagy munkához fog :
Csendesen, szerényen, s buzgón munkálkodott.
Csakhamar megtudta itt, hogy Benguelát
Népes karavánok gyakran látogatják ;
Bihe országából kettő is egy évben,
S népe fejlődési foka jelentékeny.
Az elefántcsontot, viaszt, festőmohát
Legszebb minőségben é vidékről hozzák.
Népessége sűrű, s belső Afrikával
Gyakran érintkezik karavánok által.
Alig pár hét múlva értesítették őt,
Hogy a kereskedők, a Bihéből jövők,
Már megérkeznének — majd kétezren vannak.

Nagyot dobbant szíve e hírre Magyarak!
Rögtön értesíté a karaván fejét,
Hogy hallván jó híret, megszerette Bihét,
S földjén állandóan tartózkodni óhajt.
Murzsa, a karaván vezére, ez óhajt
Örömet hallgatta, szinte büszkeséggel
Tudatta e jó hírt a bihei néppel.
Mind megörült ennek, mert olyan karavánt,
Melyben fehér is van, rabló nem igen bánt.
Ismerik erélyét a fehér embernek,
S vele szembe szállni vajmi ritkán mernek.
A karaván feje, Murzsa, ezenfelől
Fölvilágosítá szükségleteiről,
Miket beszerezni tanácsosnak látott:
Egy kiszongót (testört), kaleit (tolmácsot),
Néhány teherhordót és fegyveres szolgát,
Kik, ha kell, megvédjék és viseljék gondját.
És míg a karaván az út fáradalmit
Három éj, három nap, kipihente, addig
Mindenfélét vásált, gyorsot, posztókelmét,
Puskát, löszert, gyöngyöts mindent amikell még
Mi pénz helyett szolgál fizetési tárggyul,
Vagy ajándécul, ha főnök elé járul.
Jó könyveket is vett, s írószert magának,

Mert ha szerét ejté írt édes apjának,
Kit a távolban sem hanyagolt el soha,
Lett legyen bár sorsa jó avagy mostoha.

Pár nap mulva kiki elvégezvén dolgát,
Rögtön megkezdette a karaván útját.
Itt nem használható igavonó állat,
Mert sok ösvényen csak egyes ember járhat,
De a munkás kéznek nincsen nagy keletje;
Másképp ily nagy útra kelni sem lehetne.
Hogy egy izmos legény egy évig szolgáljon,
Fizetésül elég néhány meter vászon.
A szolga-had szállít ekkép minden terhet,
Harmincz-negyven kiló jut egy-egy embernek;
S a saját podgyásza nem lesz hozzá véve,
Több napi élelme, sem a fegyverféle
Csinos faragású gombos buzogánya,
Sem a gyékényszövet, mely éjjel nyugágya.
Ekkép fölkészülve megindult a sereg,
Víg énekhangjuktól visszhangzott a berek.
Kietlen és forró, homokos vidékkel
Kezdődött az út, majd hogy eltűnt a tenger
Barátságosabb táj terült el a téren.
A déli gyümölcsfák sűrű erdejében
Kanári madarak lágy éneke zengett.

Másfelől egymásba fonódtak a berkek,
Mocsaras szélükön lángályok és gémek,
Vadruczák s bíbiczek száma volt temérdek.
Pompás papagályok röpködnek a légben
És csacska gyöngytyúkok lármáznak a réten.
Távolabb a gulya dús füvet ropogtat;
Ott a Katumbela hullámai folynak,
Mint fénylő ezüst csík. És a folyó völgye
Isten áldásával bőven meg van töltve.

Túl a folyón fekszik Katumbela falva,
Itt tölték az első éjet megnyugodva.
Érdekes látvány volt az az eleven kép,
Mely gyönyörködteté hazánkfia lelkét.
Szeretetre méltó volt a falu népe
Eleséget hozván kelméért cserébe.
S a népes karaván több kisebb csoportban
Az evés-iváshoz készülődött nyomban.
Itt lábas jószágot kecskét, disznót öltek,
Mások tüzet raktak, majd sütöttek, főztek.
Más a rumos butykost mindaddig emelte
A szájaszéléhez, míg kigyúlt a kedve,
Aztán belekapott a legvadabb tánczba,
S tapsolva egyhangú dalát kiabálta.
Más csapat horkolt a lobogó tűz mellett,

Mikor társa még csak iddogálni kezdett.
Majd meg részeg fővel többen összetűztek,
S egymást eldöngetve ismét kibékültek,
Mint a gyermeksereg. Egyik büszkeséggel
Rikító ruhában pöffeszkedve lépdél,
A másik csomagját százszor is kibontja,
Mennyi lesz a haszna? ez a legfő gondja.
Csak néhány őr járkál fegyverrel markában
Terhes hivatása büszke tudatában.
Nincs oly czigánytábor, nincs oly Laczi-konyha,
Hol az élet ennél tarkább, vigabb volna.
Mégis mihelyt reggel fölpirkadt a hajnal,
Indulásra készen állt kiki azonnal.
A falu főnöke sok hasznos kelmét kért,
S kapott is a nyujtott vendégszeretetért.

Aztán tovább mentek a megszokott úton.
De a táj fölszíne emelkedett folyton,
Gyűrűs menetekben mindig magasabbra;
S a Bimba hegységhez értek pár nap múlva.
Meredek lejtőjén kopár sziklatömbök
Zárják el az utat, mely ott visz el köztök.
Széthullt törmeléktől a járás veszélyes,
A bokrokból pedig reájuk rabló les.
Szemfüles ilyenkor a fegyveres csapat

Mely után a többi óvatosan halad.
Majd a csúcshoz közel kiálló gerinczen
Jártak mély örvénybe nézve alá innen.
Itt-ott az út szélén csontvázak hevernek,
Gyászos maradványi olyan négereknek,
Kik egy karavántól hátramaradának.
Szomorú intőjel ez az utazónak!
És Magyar László is egy ízben megjárta,
Tikkadtn, fáradtn maga maradt hátra.
Majd kétségbe esett, a kimbunda nyelvet
Ekkor még nem érté és az embereknek
Még nyomát sem látta. Torka szakadtából
Többször is kiáltá: »como«!* azaz hol, hol!
Egyik teherhordó megismerte hangját,
S most «enganna Como», Como urnak, hívták.

Fárasztó utazás volt ez oly embernek,
Ki nélkülözé a megszokott kényelmet.
Délig a nap heve csaknem égető volt.
Míg délutánonként beborult az égbolt.
A fölszállott párák felhőket alkottak,
Állandó oka ez itt a viharoknak.
Hirtelen sötét lesz; az ég csatornáit
Szaporán megnyitja, a villám ciklázik.

* Como (olv. kómó) annyi mint hol? a portugálban.

Sűrűn visszhangozzák a menydörgés hangját
A hegyek falai s egyre tovább adják.
Ámde nemsokára kitombolva dühe,
Permetezni kezd és kellemesen hűl le
A tikkadt levegő. Az egész természet
A föltűnő nappal új életre éled.
De sok megható szép táj képe gyakorta
Nélkülözéseit gazdagon pótolta.
Igy a Katumbela Upa vizesése
A mi Vaskapunkat juttatá eszébe;
Meredek hegyvágány két kiálló tömbbe
Között száz meterről nyolczra szorul össze;
Túl az akadályon húsz meter eséssel
Iszonyú robaj közt szakadozik széjjel
A bösz hullámtorlat, s tajtékzó habfodra
Kényelmes mederben fut le kavarogva.
Pázsitos partjain a lombos fák árnya
A pihegő vándort pihenőre várja.

Kibontakozván a hegyvidékből újra
Népesebb vidékre jutottak, a síkra,
Hol vad rabló törzsek, a kiszandsik, élnek,
Rút fosztogatói az egész vidéknek.
Első dolguk volt, hogy a karaván feje
A mi hazánkfia Magyar László leve.

Midőn megpihentek, minden egyes este,
A tábort várszerű kerítés övezte;
Komoly aggodalmuk kedvök lehangolta,
Csendesen haladtak, mintegy félve, lopva.
Maga a kiszandsik büszke fejedelme
Követeket küldve magához kéréste
A fehér embert, ki tengeren túlról jött
S barátság jeléül küldött egy nagy ökröt.
Örömmel fogadták ezt a követséget
És tanácsot ülve mindent megbeszéltek,
Ami történendő volt; ajándékokkal
Dúsan megrakodva elindult Magyarral
Néhány bátor harczos és öt bejelentvén
A fejedelemnek annak illő rendjén
Leültek és vártak míg üdvözlé őket
Barátságos hangon, tőle telhetőleg
Tapsolt és kiáltá: »Bokuetu!«* — béke!
Ugyanígy tett Magyar s oda állt elébe.
Szép szálas legény volt a kiszandsik ura,
Annál különösebb volt rajta a ruha;
Hosszú, vörös mente ezüsttel kivarrva;
Ugy nézett ki benne mint egy czigányvajda.

Bokuetu, a. m. beke veled! Ez üdvözlétet 3-szor egymásután ismétlik. Az is szokás, hogy távozáskor a vendég köszönés nélkül megy el.

Kopott tábornoki kalap volt fejében
Hosszú ezüst-gombos bot a jobb kezében.
Magyar ajándékát szívesen fogadta
És mintegy kitűnő volt a hangulatja,
Megkinálta érte számtalan csöbörrel
Tele kimbombóval — kukoriczasörrel;
Erre mindenkinek visszatért a kedve.
Zúgott a marimba,* s bánatot feledve
Tánczoltak, vigadtak, majdnem egész éjjel,
Mert ők a jóból nem érik be kevéssel.
Mégis vége szakadt a nagy vígadásnak,
S régi aggodalmuk várt reájok másnap.
Amint tovább mentek nekik elárulta
Djamba vezér, hogy egy csapat bailunda,**
Jól fegyverzett rablók, útjokat elállta;
Ha előre mennek a biztos halálba
Rohannak. Ez okból tanácskozni kezdtek.
Most is, mint rendesen, a válságos helyzet
Nem hozott zavarba senkit, hisz sejtették,
Hogy rablókkal véres tusájuk lehet még.
Követeket küldtek, s a rabló-vezérnek
Szabad út fejében szép sarczot ígértek.

* Marimba egy a mi dudánkhoz hasonló, fúvó hangszer.

** Bailunda, egy néger néptörzs, mely szintén a kimbundákhoz tartozik, mint a bihei népek.

És ez üzenetnek volt is foganatja,
Mert a rabló-vezér erősen fogadta,
Hogy csak szorultságból várt a karavánra,
Mert sok mindenféle fogytán van már nála.
Sokat kívánt, ámde azt is kikötötte,
Hogy jelenjék meg a »fehér« is előtte.
Magyar megigérte és már kora reggel
Megindult feléje erős fedezettel.
A vezér bevallá, hogy csak is Magyarnek
Köszönhetik most a békét, nyugodalmat,
Mert ő kisszokója egy fehér embernek,
Kit hozzá a hála emlékei kötnek.
Ha őket bántaná, kiket kisszokója
Rokona vezérel, istentelen volna.
Mit jelent kisszokó? testvérbarátságot,
Melynek megkötése nagy ünnepély náluk.
A két frigyre lépő híveit meghívja,
Hogy mennél több ember legyen szemtanúja.
Lelkesítő ital fogyasztása közben
Leülnek a földre, a többi meg körben
Körülállja őket, most a csudadoktor
Balkarjuk fölmetszve vért csöpögtet abból
Egy közös pohárba, s nagy szertartás mellett
Megitatja velök, s most kisszokók lettek,

Kik e percztől kezdve közösek mindenben;
Ami birtokuk van élvezik mindketten;
Békében és harczban egymást megsegítik,
S egymás kívánságát híven teljesítik.

Szabad utat nyerve folytatták útjokat,
És a Lingi-Lingi erdőhöz jutottak.
Magasztos látvány ily őserdőnek mélye,
Irtóztató csendje az ember lelkébe
Az elhagyatottság félelmét belopja:
Átláthatlan sűrű a koronák lombja,
Miket százanként a folyondár fölkúszva
Karvastag szárával kötöz koszorúba.
Ott egy százados fa függ a levegőben,
A vihar széttörte, most van leesőben,
Tán csak évek mulva esik majd a földre;
Folyondárok s ágak szorítják most össze
Ezerágú száraz, dermedt koronáját,
Mik egykori díszét s hatalmát mutatják!
Ott egy elszáradt ág esik egyre lejjebb
Törve zúzva mindent, s a hulló levelek
Csendes susogása elvegyül a zajba.
Ilyen az őserdő, hogyha nem zavarja
A csapkodó vihar csendes birodalmát
Szólásra ébresztvén százszoros visszhangját.

Majd keskeny, kanyargó ösvényhez jutottak
Végkép bucsút mondvá a sötét vadonnak.
Itt a Kiabera fennsíkjá terült el,
Melyet alig szel át két-három kis csermely;
Ámde egy itt élő, apró kúszó növény
— Ongote a neve a négerek nyelvén —
Megakadályozta a gyorsabb haladást,
Hol meg buján terem, ott elnyom minden mást.
De hol a legelő végtelenbe nyúlik,
Dúsabb a növényzet, néhol föl a csúcsig
Sok és hasznos állat legelészget rajta,
Sok hatalmas bivaly és antilop csorda.
Majd a fékezhetlen zebra versenyt nyargal
A zúgó viharral fékvesztett haraggal.
Gyönyörű vidék ez, melyen munkás népek
Megelégedetten s vígan élhetnének.

Fáradtan ballagtak előre mindegyre,
Mígnem följutottak a Djamba hegyekre.
Rosz útvok volt itten, rosszabb mint a többi;
Ámde mi a szívet örömmel megtölti .
Itt lángolt föl bennök a remény sugara,
Minthogy célpontjuk már mind közelebb vála.
Fölérvén a Djamba kopár szirthegyére
Föltárult előttünk a nagy Felföld képe,

Melyen hazájukat látták elterülni.
És e szép látványra fölüdült mindenki,
A túláradt szívből víg dalok fakadtak ;
Egy szóval jó kedve volt a karavánnak.
Magyar új hazáját távolról szemlélvén
El-elgondolkozott magas küldetésén ;
Mert nem azért indult Bihé országába,
Hogy annak királyát színről színre lássa.
Célja, hogy Bihében fölütvén tanyáját
Belső Afrikának ismeretlen táját
Menjen föl kutatni és a műveltségnek
Megnyerje a félvad, ismeretlen népet.
Rövid idő múlva Bihébe érkeztek
Igaz öröme a honi népeknek.
Magyart megviselte, csaknem elcsigázta
Száztizenhat napig tartott utazása.

*

Bátor utazónknak, hogy ment sorsa itten?
Elmondom a másik rövid fejezetben.

V.

MAGYAR LÁSZLÓ BIHÉBEN.

E fejezet tartalmának rövid kivonata: A karaván meg-
érkezése Bihébe. Magyar letelepedése. Látogatás a ki-
rálynál. Vallás. Ozora Magyar neje. A pakaszerók (bivaly-
vadászok) története. Kereskedelem, földművelés. Magyar
fia. Más utazók.

Mihelyt Bihé ország határába értek,
Kiki saját szűkebb hazájába széledt.
Már néhány nap mulva mind elhagyta Magyar
Mert teherhordónak látszani nem akart.
Csakis a kiszongó és annak családja
Vendégszeretetből maradt hű hozzája;
Kuitu folyónál Mashishiben laktak.
Igy lett ez a helység otthona Magyaroknak.
Négy kunyhót megvett a saját kényelmére,
S a településre engedelmet kére;
A király megadta a kért engedelmet
Az építkezéshez: »Rögtön hozzá kezdhet«
Igy szólt az üzenet, »de mihelyt bevérgzi,
Siessen elébe, nála tisztelegni.«
A helység határán kies völgy ölében
Kívánt építkezni, de ez nem ment épen
Olyan símán, amint ő azt elképzelte,
Mert kísérlőinek babonás képzele
Mindenkép ellenzé az óhajtott tervet.

Szerintök e helyen laknak a rossz lelkek;
Egy boszorkány-mestert itt öltek meg nemrég;
Kik a völgynek csendjét háborgatni mernék,
Azoknak nyugalma végkép oda volna.
Igy szólt kiszongója, a leghívebb szolga.
Magyar most belátta, hogy a tévhit ellen
Érvekkel küzdeni teljes lehetetlen.
Kimbandát — papot — hitt és orvoslást kérve
Becsés ajándékot helyezett elébe.
És a pap azonnal egy kecskét leölve
Elűzte a völgyből, még pedig örökre,
A boszorkányokat, kik ott kísértettek,
S a babonás népek ily dolgot elhittek.
A libáta* — tanya — építését már most
Megkezdé; csakhamar nemcsak a kis várost
Hozta izgalomba a megkezdett munka,
Hanem a szomszédból is jöttek tolongva
Munkabíró népek. Mintegy megrohanták
A közeli erdőt, a fejszék és balták
Csapásától sok fa izmos, erős törzse
Tövében levágva leterült a földre.
Kissé megfaragták a vastagabb végét,
Hogy annál könnyebben a földbe leverjék

* Libáta = tanya; a bennszülöttek leginkább köralakban építik.

Czölöpkerítésnek a libáta köré
Négyszögben, amint azt Magyar elrendelé.
E kerítés mögött lakott a szolgahad,
Míg az úr lakását újabb czölöpfalak
Övezték négyszögben a tanya központján.
A nők és gyermekek fedő-füvet* hozván
Minden kéz megmozdult, csakhogy a libáta
Elkészüljön s tervét Magyar meg ne bánja.
A kettős várszerűn épült szép libáta
Fehérre meszelve hamar készen áll.
Az itten is dívó zálog-hitel folytán
Szolgái nagy részét zálogért fogadván
Élelemre nem volt többé semmi gondja;
Aratása egyik részét a száz szolga
Kénytelen átadni a tanya urának,
Ki évi bért fizet: néhány meter vásznat!**

Aztán Kombalába ment a király elé,
Kinek eddigelé kegyét már megnyeré.
De a bemutatás nem ment olyan könnyen;
A király üzente: nagy államügyekben
Töri a fejét ma, elvárja holnapra,

* A fedő-fű a dzsunglénak nevezett réten terem, embermagasra megnő.

** A zálogban szolgáló tüzes vassal meg nem bélyegezhető és el nem adható; továbbá szabadságát is visszaválthatja.

Fáradjon föl akkor a királyi lakba.
Addig a számára kijelölt kunyhóban
Érezze magát jól. Úgy is volt valóban;
Tápláló étellel s hűsítő itallal
Bőven elhalmozták, úgy mint metsző gúnynyal.
És ez természetes. Nékünk csúf a néger,
Arcza visszatetsző fekete színével;
Igy az európai csúf az ő szemökben.
Fehér embert látva félve visszahökken
Még a legbátrabb is. Valódi csodának
Véli, ámde csúfnak: hajunk mint az állat
Szőre olyan síma, az orrunk is magas,
Mi az ő szemökben szörnyen állatias.
A nők is csúfolták, hogy oly vén létére
(Huszonkilencz éves) nincsen felesége.

Másnap egy királyi küldött jött el érte,
Hogy őt a hatalmas úr elé kísérje.
Az utczák nem szépek, még csak nem is tiszták,
Ámde előnyösen tünt föl annál inkább
Az udvarias nép szép, finom öltönyben,
Ily tulajdonokra nem találni könnyen!
Végre följutottak a királyi dombra,
Mely magas palánkkal volt körülférfalva.
Széles, magas kapu szolgált bejáratul

Emberkoponyákkal díszítve czudarul.
E szörnyű látványra — titkon — azt gondolta,
Mennyivel jobb lenne, ha már kijött volna.
A kapun belől is piszkos és szűk utcák
Tették fárasztóvá kellemetlen útját.
Majd ismét palánkkal bekerített térre,
A királyi tanya közelébe ére.
Koponyákkal volt a bejárat díszítve,
Királynak itt ilyen a diadalíve.
Majd a fejedelmi kunyhó udvarában
Várt egy óra hosszat; úgy van ez szokásban.
Végre értesíték nagy csilingeléssel,
Hogy a király várja őt kíséretével.
Kiszongóján kívül székvivő szolgálja
Kísérte a tágas fogadó szobába.
Kölcsönös üdvözlés után kiszongója
Térdre ereszkedvén várt a parancsszóra,
Mely után elmondá mindazt, amit tudott
A fehér emberről, s hogy végére jutott,
A királynak egyik bizalmas szolgálja
Elmondá az egész beszédet utána.
Most a király szóla bölcsen bizalmasan:
»Üdvözöllek, Como, megnyerted bizalmam.
Őseink jogával fölruházlak téged

A szent vendégjoggal s fölhívom a népet
Tisztelni jogaid; mert te a kényelmet
Elhagyva jöttél el, ezért megérdemled
Igaz üdvözületem. Én védeni foglak,
Ha nyomára jövök bármilyen bajodnak!«
Fényes kísérete hosszú üdvözlettel
Felelt s véget ért a bemutatás ezzel.
Élénk párbeszéddel tünteté ki aztán
Régi hazájáról is tudakolózván.
E társalgás közben Magyar fölemlíté,
Mily boldog országgá lehetne még Bihé,
Ha Benguelában hasznos mesterségek
Megtanulására buzdítná a népet.
És a király szóla népére mutatva:
»Amely fejedelem ilyféléhez fogna,
Azt kivégeznék ez undok gazemberek,
Mert elmondanák őt bűbajos mesternek.«
Majd meg hozzá tette: »Hidd el jó barátom,
En sajnálom népem, de tudom, belátom,
Hogy a potút* Isten is urrá teremté,
Míg a négereket szegény ördögökké!«

A királyi küldött most visszakísérte
Magyart és szolgáit a lakóhelyére,

* A portugál szóból származott elnevezése minden fehér embernek.

S mondá, hogy estére talpon lesz mindenki,
Mert népünnepélyt fog a király rendezni.
És úgy lön; a zsángón* marimba-szó mellett
Öblös kabakokból a kimbombo nedvet
Addig szívogatták mígnem fölhevültek,
Vigan kurjongattak és tánczra perdültek
A fehér embernek a tiszteletére.
S amint lakosztályán nyugalomra tére,
Meglepetve látta, hogy maga Kajája
Kajangula király toppant be hozzája.
S minthogy nemsokára a bangvelák ellen
Kívánt hadakozni, fölhívta őt menten
A hadviselésben való részvételre.
Bár Magyarnak ehhez nem volt semmi kedve,
Mégis megígérte; nem volt kibúvója,
S tudta, hogy még ráér gondoskodni róla.
Másnap jutalomkép rendelkezésére
Állt az utazásra a király öszvére.

Majd hazaérkezvén népét megfigyelte,
Minden apróságra kiterjedt figyelme.
Bihé és környéke a kimbunda nyelvet
Beszélte, a melyen könnyen értekezhet
Sok idegen néppel. Ezt hát megtanulta.

* Zsángó a. m. mulatóhelyül szolgáló szabad tér.

Úgy elbeszélgetett alig pár hét mulva,
Mint bármely bennszülött. Csak az fájt szívének,
Hogy a babonának nem vethetett véget.
Folyton szellemek közt él itt is a néger,
Együtt él a holtak boldog szellemével,
Kik körötte vannak, sőt be is folyhatnak
Földi dolgaiba. Ily örült fogalmak
Alkotják hitöket. Hisznek egy Istenben,
Ki semmittevésben él a föld ürében.
Mindent a jó és rossz szellemek művelnek,
S folyton harczban állnak egymással e lelkek.
A villám a jóknak pusztító csapása,
A dörgés meg a rossz lelkek ordítása.
Néha megszállja az embert ily rossz szellem,
Ekkor a kimbanda küzd hatalmuk ellen.
E balhiedelmet Magyar fölhasználta,
És megizené a király udvarába:
A kimbanda mondá, ne vigye csatába,
Mert a gonosz szellem, mely Comót megszállta,
Biztosan megölné. Elment a kiszongó,
Két palaczk pálinka, s egy löporos hordó
Elvándorolt véle tisztelet jeléül.
És ily tiszteletre a király megbékül.
Ötödnapra megjött Magyar kiszongója

Ilyen felelettel, a király így szóla:

»A bangvelák ellen ne menj a csatába,
S hogy ne légy egyedül leányát ajánlja
Néked feleségül. Válaszodat kéri.«

Magyar most nem tudta magát eltökélni.

Mert itt a menyasszony nem hoz a konyhára
Semmit, csakhogy annál magasabb az ára,
Minél nagyobb úrnak ismerik az apját.

Hát még a királylányt milyen drágán adják?

Mégis úgy gondolta, hogyha megtagadja,
Ellene zúdulna a király haragja;

Ha pedig leánya lesz a felesége,

Mindenkép nagyobbá lesz a tekintélye.

Igy hát azt izente Bihé királyának,

Örömmel fogadja lányát arájának.

És a herczegasszony megjött nemsokára,

Két bátyja kísérte s temérdek szolgája;

Ozoro herczegnő apja parancsára

Magyar László előtt mint menyasszony áll.

Most látta először; egyik levelében

Az édes apjához róla ír eképen:

»Szép, magas termetű; fényes és fekete

Arczában ott ragyog két nagy kerek szeme.

Kissé duzzadt, vastag, rózsaszínű ajka.

Gyöngyökhöz hasonló fogait takarja.
Finom szövetekből készült bő ruháját
Czafrangos és fehér öve szorítja át.
Gordius csomóhoz hasonló tekercsbe
Van gyönggyel díszített hajzata tekerve.
De nyaklánczán csillog Megváltónk keresztje,
Melyről a reménynek fénysugara rezge
Bizodalmat öntve kétkedő szívembe;
E jelkép oltalma alatt keltünk egybe.«

Bátor vadász nép volt a szolgák egy része.
Kikkel többször hatolt Afrika szívébe.
Közülök leginkább említésre méltók
A bivalyvadászok azaz pakaszerók,
Kikről számos mondát őriz a kegyelet.
Mutatóul én is elmondok itt egyet.
Három század előtt a kimbundák népe
Közép-Afrikában, Morupuban,* éle.
A kuruzsló papok, a roszelelkű jagák,
A hiszékeny népet egyre fosztogatták.
Az ő példájokra a legocsmányabb tett,
Az emberevés is, általánossá lett.
Csak a bűn volt erény a jagák szemében.
Néhány jobb érzésű könyörült a népen;

* Morupu, Bihétől északkeletre, a kimbunda népek őshazája.

A pakasza bivaly, és vadászatára
Rendszerint több bátor harczos összeáll.
Ezek az erdőben azon tanakodtak,
Mint vessenek véget mindazon bajoknak,
Melyek megrontották a népek erkölcsét.
Először betilták — úgyszólván eltörlék,
Az emberhús-evést, de még csak titokban,
Mert a hatalom nem volt az ő markukban.
Lassan szervezkedett e titkos szövetség,
Amelynek tagjai ismertető jelkép
Bivalyszőr-koszorút tettek a fejökre.
Mikor már bízhattak saját erejökbe,
Nyiltan síkra szálltak a csúf jagák ellen,
De hatalmasabb volt még most is az ellen.
E lázadásnak az volt az eredménye,
Hogy új hont keresve elvonultak délre.
Erre egymásután az összes kimbundák
Régi otthonukat lassankint elhagyták.
Vad szokásaikból még az ős hazából
Származottanak látszik: király-választáskor
Hogy embert áldoznak, egyet meg is esznek,
Azt hiszik ez által sokkal vitézebbek.
S nemcsak a vadászok ügyesek és bátrak,
A kereskedők is sok földet bejárnak.

Rendes cseretárgyak európai cikkek
És más honi gyártmány, mit magukkal visznek,
Ilyenek az ásók, miket a kovácsok
Készítenek s méltán büszkék is reájok.
De a földművelés hátra van maradva,
Mert ezt rábízzák a gyöngé asszonyokra;
S nem a nyílt mezőket, hanem az erdők
Írtását használják kukoricaföldnek.
Ez a főtermék itt, a maniok mellett;
Előbb dohány gyanánt kendert is termeltek.
A valódi dohányt Magyar vezeté be;
De iszonynyal fordult el az ország népe
A burgonyától, mely a föld alatt termő,
S babonájuk szerint Istennek nem tetsző.
Sokat küzdött, fáradt, hogy előkészítse
A bihei népet a művelődésre.
Majd huszonöt évig tartózkodott köztük
S befolyása által javítá erkölcsük.
Sok országot járt be* nagy kíséretével
S tipójában** véle utazó nejével.
Moluva országban kis fia született,

* Magyar a Kongó folyón is megkísérlé Afrika belsejébe jutni,
de kísérei elhagyták.

** Tipó egy kényelmes hord-ágy, melyet két rabszolga visz.

Kit Kilambe Gonga, Gyulának, nevezett
Példa-adó élte, bár ő meg nem érte,
Szeretett fiában jut mostan érvényre.

*   *

Magyar afrikai naplójáról s másról
Még sok érdekeset mesélek majd máskor.
Hazánk fia után Livingstone* és Stanley**
Utazása tudna jobban érdekelni,
De mindezekről nem szólhatok azonnal,
Bárha ők leírták útjuk fényes tollal.
Csak Stanley művéből közlök szóról-szóra
Egy gyönyörű regét, csak úgy mutatóba'.

* Olv. Livingstón.

** Olv. Szentli.

VI.

A TANGANIKATÓ REGÉJE.

E fejezet tartalmának rövid kivonata: A Tanganikató és Udsidi város története amint egy bennszülött Stanlynek elbeszélte, a leírásba egy házasság szertartásai és egy igen elterjedt esküforma van beleszőve.

Ott, hol a természet bőven ontja kincsét,
Ott a néger népek sorsuk többre vitték.
Jólelkű halászok, szorgalmas kertészek,
Kik mind becsületes keresetből élnek.
Számptalan csolnak reng a csendes tó tükrén,
Melyeken a halász hálóját kivetvén
S a tó Istenéhez fordulván imázva
Csendes megnyugvással a jó fogást várja.
Udzsidzsi városnak áldott munkás népe
Büszke rajongással néz a tó tükrére,
Mert a Tanganika mindnyájuk áldása,
Ezért nemcsak büszkék, féltékenyek rája.
Jól értik a munkát, jól értik a harczot,
Ellenséggel szemben nem vallnak kudarcot.
És ez áldott népnek gazdag képzelmében
A tó története is él egy regében;
Szájhagyomány gyanánt apáról fiúra
Száll át a történet és mindenki tudja.

Elbeszélem én is, ez a tó regéje,
Amint egy bennszülött híven elbeszélte.

Régen, nagyon régen, ezen a vidéken
Gyönyörű lapály volt, s még hozzá termékeny.
Meddig a szem ellát, a nagy öserdőig
Alig itt-ott látták a házak tetőit,
Szakadatlan sora az ültevényeknek
Húzódott előttük, s minden bőven termett.
És mikor a gazda kicsiny gazdaságát
Rendbe hozta szépen, hajító dárdáját
És tegzét fölvéve elindult vadászni,
Nem sokáig kellett a dzsungléban várni,
Csak úgy hemzsegett a sokféle vad benne,
Melyek közül egyet nyilával elejtve
Vígán tére vissza a becses zsákmánnyal,
Hogy otthon fogyaszsa el többedmagával.
Estefelé pedig, ha a nap leszállott,
A nagy legelőről a lábas jószágot
Mind hazaterelte, hogy ott elrekeszsze,
Hogy a vadállattól s tolvajtól megvédje.
Mint óriás gyűrű magas élő sövény
Keríté be telkét, amelynek közepén
Kúpalakú tágas hajléka díszelgett,
Melyben gondos neje tartá fön a rendet.

Beláthatlan téren szélteben, hosszában
Jóraivaló népek laktak boldogságban.
Az egész térségen messze északról jött
Kis patak huzódott a vetések között,
Ez vágta a rónát egyenlően ketté,
Ez tevé a földet búján termékenynyé;
Ezenkívül tiszta itallal szolgálván
Embert és állatot üdített egyformán.
A patak két partján a lapály központján
Gazdag, népes város állt s virult egyformán.
Magas körfal védte, sánczárokkal szegve,
Bármely ellenséget elhagyta harczkedve
Mihelyest az erős védművet meglátta,
Futásnak eredve nem gondolt csatára.

A város északi szegletén állt egy lak
A patak fejénél, nagy híre volt annak;
Mert a ház lakói ösidöktől fogva
Folyvást vígan éltek kincsben gyarapodva
Egyszer a családnak legifjabbik tagja
Házasodni készült, az lett határozva,
Hogy a szomszéd lányát kérje el apjától,
Szerény és szorgalmas, nem fél a munkától.
Megkérte, megkapta, árát megfizette;
Pedig nem volt olcsó : harmincz darab kecske,

Kilencz tyúk, egy kakas, amit kértek érte.
De ezt nem sokalta, még meg is tetézte:
Selyem szálra fűzött két sor piros gyöngyöt
A leány anyjának ajándékba küldött.
Nemsokára aztán egész háznépével
És családja összes házi-istenével
Dobpergés meg hárfa víg hangjai mellett
Indult a szomszédhoz és ott, amint illett,
A ház ura előtt földre vetve magát
Újra kérte az őt megillető arát.
Erre a lány apja áldást mondva rája.
Átadta aráját örök birtokába.
Erre a menyasszony szendén megjelenvén
Apja elé borult annak módján rendjén.
Most az egész násznép könnyed táncot lejtve
Tapsolt és újjongott őket megkerülve.
Az ifjú férj nejét, amint haza értek,
Fölvilágosítá boldogsága végett
A család titkáról, elrejtett kincséről,
Mit ősei kaptak a ház istenétől.
És e kincs nem volt más, mint a csodaforrás,
Mely is családjára örök, üdvös áldás;
Ámde csakis addig, amig el nem mondják
Bármely idegennek a család e titkát.

Ettől függött minden boldogság és áldás,
Miben részesíté családját a forrás.
Titkos rejtekhelyen gyönyörű medence
Kíváncsi szemektől bizton elrekesztve
Bőségesen szolgál ritka táplálékkal:
Fölbuggyanó vize tele van halakkal!
És az ifjú asszony ígérete fogadta,
Hogy még apjának sem, ha talán faggatja,
Nem árul el semmit abból, amit látott,
S eskükép elmondta ezt a szörnyű átkot:
»Vadállat tépjen szét, mérges kigyó marjon,
Aki jó barátom volt eddig elhagyjon;
Minden, ami rosz, az keserítse életem,
Hogyha meg nem tartom, amit most ígértem.«
De volt az asszonynak egy menyecske társa,
Kivel jó viszonyban állott lánykorába';
Gyakori vendég volt házában e néni,
Egyszer a halakból adott enni néki.
Amint megízlelte a szokatlan ételt,
Minőt addig soha nem látott, nem ízlelt,
Mit sem sejtve kérdé, vajjon hol szerezte?
Félig meddig félve, félig incselkedve
Sokáig tagadta, megőrizte titkát,
Végre megigérte fölfedezni nyitját.

Kis vártatva férje hosszú útra kelve
Inté az asszonyt, hogy el ne járjon nyelve;
Ne vezessen senkit háza belsejébe,
Ne legyen háznépe s önmaga vesztére.
És az asszony újra ígérte fogadta
Nem árul el semmit, ha bárki faggatja.
Bezzeg amint férje a lábát kitette,
Lánykori társnőjét gyorsan fölkereste,
Kit a kíváncsiság szörnyen fölízgatott
Élő halat látni, minőt sohsem látott,
Halat, melynek húsa jóízű és fehér;
Nincs oly állat, melynek húsa ezzel felér.
Együtt mentek haza, együtt ebédeltek,
S a csodaforrásról vigan beszélgettek.
Ebéd végeztével megmutatta néki
A titkos medenczét, elbámult a néni!
A ritka látványban nagy öröme tellett,
Nem hitt a szemének, s örült mint a gyermek;
Százszor megdicsérte, százszor újra mondta,
Ha egyet foghatna, milyen boldog volna.
Leült a forráshoz arczából kikelve,
Hogy halat láthasson sohasem hihette.
Lába nincs, szárnya nincs, mégis milyen fürge!
Csillogó testétől csillog a tó tükre!

Ahol más elpusztul, ő a vízben él meg,
S úgy látszik gátja sincs széles jó kedvének;
Majd megáll, majd leszáll, vigan ficzkándozva
Elmerül, felkerül; némán tátogatja
Kerekre nyílt száját, s merőn rám tekintve
Mintha csak intene hallgatásra mint te.
De ne félj, tőlem ezt nem tudja meg senki,
Most a nézésével nem tudok betelni.
Amint így beszélget, egy nagy hal közeleg
Az idegen felé mindegyre közelebb.
Elhatározottan feléje nyúlt karja,
Csak úgy pusztá kézzel elkapni akarta.
Ám e merényletre az istenek menten
Nagy haragra keltek, s megváltozott minden.
A szószegő asszony rémsikolyban tört ki,
Alatta elkezdett a föld dübörögni,
Nagy földrengés támadt, szörnyű repedések
Nyelték el a várost, erdőt, mezőt, rétet.
A forrás gyomrából vizoszlop özönlék
Magasra felszökve, sebesen ömölt szét
A nagy rónaságon, s mit a föld nem nyelt el
Mindent víz borított telve undok szennyel.
Ily szomorú látvány várt a hazatérő
Boldogtalan férjre, az egyedül élő

Lényre a vidéken, aki szomorkodva
A nagy Tanganika partjain bolyonga.
Végre megszánták őt a tó istenei,
S azon gondolatot sugallották neki,
Hogy a tó szebb részén új várost építsen;
E város Udzsidszi, áldja meg az isten!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

SZABADKA.
KRAUSZ és FISCHER
könyvnyomdája